

Dan Browns sidste nadver

Forfatteren Dan Brown har med romanen *Da Vinci Mysteriet* givet verden en ny tolkning af Leonardo da Vincis berømte nadverbillede i Milano. Men er den overhovedet rigtig? Dan Browns påstande synes at være grebet ud af den blå luft, skriver kunsthistorikeren Lise Gotfredsen¹

Af Lise Gotfredsen²

Vi har netop været i Milano. Vi stod foran kirken *Santa Maria delle Grazie* og ville ind og se Leonardos Nadver. Som kunsthistoriker havde jeg brug for at se på billedets nuværende tilstand. Men det viste sig at være absolut umuligt! Der var to ugers bestillingstid for at komme ind. Udenom sad en kø af mennesker og ventede ... fra Europa, fra Kina og Japan. Fra lande, hvor ikke mange kan have hørt om Leonardos indsats i Italiens renæssancemaleri. Men nu skal de alle sammen ind og se Nadverbilledet. Hvorfor mon? Fordi de har læst en krimi, der har benyttet billedet i sin intrige og har lavet en "nytolkning" af det sammen med sensationelle overvejelser over Den hellige Gral! Billedet er blevet en turistattraktion på linje med Det skæve Tårn og Den lille Havfrue, og nu sidder man i kø fra hele verden og vil ind. De har læst Dan Browns "Da Vinci Mysteriet".

Jeg vil ikke blande mig i den teologiske diskussion eller kommentere Gralshistorien eller Maria Magdalena som eventuel stammoder til det franske kongehus. Der er snakket nok! Men jeg vil se, hvad forfatteren har gjort ved Leonardos billede og påvise fiksfakserierne i hans "omfortolkninger" i det svage håb, at "man" vil komme til sin fornuft og i det mindste opsøge billedet på grund af kunstnerens indsats og ikke for Dan Browns! Skønt jeg tvivler på, at det hjælper.

Leonardo begyndte at male sit billede i 1495 på opfordring af Hertug Ludovico Sforza af Milano - og prioren ved Santa Maria delle Grazie's kloster i samme by. Maleriet af Nadveren skulle males på den ene endevæg i klostrets refektorium (spisesal), som det var sædvane. Kristus og apostlene indtog deres måltid i samme sal, som munkene. Men indtil da havde det almindelige tema været behandlet som et "repræsentationsbillede", som viste Kristus siddende i centralaksen med Johannes

¹ Artiklen har for størstedelens vedkommende tidligere været bragt som kronik i Kristeligt Dagblad

² Lise Gotfredsen er mag. art. i kunsthistorie og forfatter til en række bøger

hos sig og apostlene seks og seks *en face* til hver side - måske med Judas placeret for sig selv foran bordet. Der var intet drama.

Men Leonardo gjorde noget andet: Han brød gruppen op og gjorde netop måltidet til et drama! Han valgte et ganske bestemt øjeblik, nemlig den scene fra Joh. 13, 21-27, hvor Kristus siger: En af Jer vil forråde mig! ... Da så disciplene på hverandre, tvivlrådige om, hvem han sigtede til ... Der var iblandt hans disciple en, som sad til bords ved Jesu side, ham, som Jesus elskede. Til ham nikker da Simon Peter og siger til ham: "Spørg hvem det er, Han sigter til." Han læner sig så mod Jesu bryst og spørger Ham: "Herre! Hvem er det?"

Dette er Nadverens mest ophidsede øjeblik, et verdenshistorisk øjeblik, som sprænger hele gruppen. Alle rejser sig og bliver til individer, der reagerer personligt på forskrækkelsen med gestus og mimik, og Peter lægger hånden på Johannes' skulder og taler til ham. Der er et øjeblik kaos. Og fra at være næsten upersonlige gæster, forevigtet under en forretningsmiddag, bliver hver af apostlene til et individ, der reagerer instinktivt. Og bliver tolket psykologisk! Dette er Leonardos nyhed, som forvandlede motivet totalt.

Vi ved fra Leonardos egne optegnelser og fra andres vidnesbyrd, at det netop var dette aspekt, der optog ham. Han kunne stå i timevis og gruble over en og anden apostels gestus og minespil og lavede mange udkast og variationer - og var så uendeligt længe om at blive færdig, at prioren måtte klage over det til hertugen. Det er helt åbenbart, at kunstneren først og fremmest kæmper med en ny kunstnerisk opfattelse af scenen - og ikke er optaget af at bringe en ny sensationel religiøs meddelelse til torvs.

Alene denne kunstneriske fornyelse skulle være nok til at gøre en turist interesseret!

Nu tager forfatteren så fat i et af passionshistoriens mest afgørende øjeblikke, der er hentet direkte fra et af evangelierne - og "omtolker". Han følger sin teori om, at Maria Magdalene er Kristi hustru og ved at lade Leonardo illustrere det gennem koder i sit berømte maleri.

Brown er en underholdende forfatter - men det er mindst lige så underholdende at afsløre ham. Og hvis folk herefter løber rundt med en lille skovl og spand for at grave i hans fodspor, eller tror, at de har en ny tolkning af Leonardo, kan man kun beklage dem ...

Lad os kaste et blik på Den sidste Nadver i Milano og følge forfatterens tolkning:

Han siger, at det er tydeligt, at personen ved Kristi højre hånd er en kvinde - altså Magdalene. Men hvis det er tilfældet, må man jo nok spørge, hvorfor der stadig kun er 13 personer til stede? Det må jo betyde, at en af apostlene har forladt bordet - og det må så være Johannes. Når man tager i betragtning, at vi netop ser den scene, hvor Peter taler specielt til Johannes, er det højst besynderligt, at netop han er blevet sendt ud for at bestille mere vin eller for at hente salt og peber! Sært, at det ikke er det første, der falder den undrende læser ind. Hvor er Johannes blevet af?

Denne Johannes har tradition for at være en meget smuk yngling og har hos mange kunstnere et feminint udseende. Et ganske overfladisk kendskab til Leonardo vil vise, at netop denne sære kunstner altid malede både Johannes og unge engle som nærmest androgyne med langt, blødt hår, og det er han ikke ene om, når det gælder Påskemåltidet. Hertil kan føjes, at figuren for øvrigt er påklædt som de øvrige i billedet - f. eks med hensyn til halsudskæringen. En kvindes kjole har ikke den udskæring, som vi kan se af portrætterne. Skikkelsen er *ikke* klædt som kvinde.

For øvrigt kan jeg ikke se, hvordan Johannes' hofte skulle kunne berøre Kristus!

De berømte ord er lige blevet udtalt, og Peter - hvis profil er let genkendelig - lægger netop sin venstre hånd på Johannes' skulder og taler indtrængende til ham, som han skal, og Johannes må selvfølgelig flytte sig fra Kristi skulder og læne sig over mod Peter for at høre, hvad han vil sige, hvorved den vinkel opstår, som Brown tolker som et symbol på Maria Magdalena (det kvindelige -

dvs. Gralen). Med Kristus dannende en pyramide opstår så det linjespil, som han tolker som et M "Magdalene". (Hvorfor ikke "Milano"?) Som en kommentator har sagt, kan man få meget alfabetvælling ud af mange enkeltformer, og renaissance er fuld af interessante inddelinger af billedflader med op- og nedgående vinkler og rytmer. Jeg kunne nemt påvise ti "interessante" vinkler af mere eller mindre "feminin" art ...

Man tror vel ikke, at man i dette evangeliske replikskifte lige vupti kan lade Maria M. erstatte Johannes og derved forvanske Skriftens ord? Hvad mon munke og abbed ville have sagt til det? Ingen har åbenbart overvejet, at billedet jo var bestilt af en rettroende klosterledelse, som nok ville protestere mod at få uortodokse fiksfakserier i deres spisestuemaleri - eller at de ikke ville have opdaget det straks, hvis Leonardo havde forsøgt det. I særdeleshed hvis det var gjort så klodset som her.

Desuden: Dette er et historisk øjeblik. Tror man, at Peter - trods alt en "underordnet" discipel - i et sådant øjeblik kan tillade sig at lægge en hånd på en kvindes nøgne hals endsige, hvis det er Mesters kone? Ved et sakralt måltid? Sempelthen nonsens.

Forfatterens snedigste fif er måske henvisningen til den "mystiske kniv", der synes at dukke op fra dugen henne mellem Peter og Andreas. Den overnaturlige kniv! Den er da også så spændende ... Gud velsigne ham! Det første, jeg gjorde, var at tælle alle personernes arme, og det viste sig, at alle har begge deres hænder, netop fordi Leonardo skulle bruge disse virkemidler for at kommunikere personernes sindstilstand ... Hvorfor skulle Peter alene nøjes med een arm? Billedet er - til forfatterens held - meget ødelagt og overmalet netop omkring Peter, og det kan være svært at være sikker på detaljerne. Så det næste, man så kan gøre, er at eksaminere alle de stik og replikker, som er lavet meget hurtigt efter billedets tilblivelse - og der er *mange*. Alle disse ekkoer af Leonardo åbenbarer tydeligt, at kniven tilhører Peter, hvis højre arm er placeret i en noget forvreden stilling med en strittende albue og en lidt snoet hånd, der holder en kniv, hvormed han formodentlig har skåret sit brød. Desuden har Leonardo selv lavet en pragtfuld tegning af denne komplicerede albue, hvor man tydeligt ser konstruktionen. Og hvorfor har Peter en kniv - hvad han faktisk også har på alle de ældre billeders mere statiske type, hvor den ligger på bordet foran ham? Fordi kniven er hans attribut ligesom Judas' er pungen og Johannes' er hans ungdom og feminisme. Hvorfor? Fordi om meget kort tid skal Peter - i Getsemane Have - hugge øret af Malchus. Leonardo har for øvrigt selv bemærket, at en af apostlene skal holde en kniv i sin hånd.

Meget snedigt - og meget let gennemskueligt. Dette er nonsens fra ende til anden. Enhver forfatter har absolut lov til at spinde den slags ender - også over historiske emner. Det forkerte er kun, hvis man i den grad "hopper på limpinde" og får et forvrænget virkelighedsbillede og af lutter turistked-somhed begynder at styrte verden rundt og tro, at man ser Maria Magdalene, når man står i Milano.

Lad os blive ved med at betragte Leonardo som den store fornyer i renaissancemaleriets historie - både hvad angår skyggemaleri og beskrivelsen af den menneskelige psyke. Han har formodentlig også været medlem af hemmelige selskaber. Det var så mange på den tid ... Men lad hans billeder være i fred for alt for skruede "nytolkninger", der passer i ens litterære kram for et kort øjeblik. Hvad har man ikke påduttet Mona Lisa i tidens løb på grund af hendes smil? Snart er hun autistisk, snart har hun dårlige tænder eller dårlig ånde (har hun spist ost?) - eller hun tænker på noget uartigt eller lytter til musik - og Duchamp³ forsyner hende med skæg. Det kan dårligt passe alt sammen på en gang. Men det er også ganske uinteressant. Sagen er, at alle Leonardos ansigter bærer et mystisk smil - både hans engle og den unge, feminine Johannes i ørkenen. Hemmeligheden er, at alle hans smil har mundvige, som dækkes af hans dybe skyggevirkning. Så bliver smilets grænser usikre og overladt til vor subjektive tolkning - og så skaber hver af os vort eget Mona Lisa smil ...!

³ Marcel Duchamp, fransk maler, 1887-1968

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk